

24.02x28.7	1	9	עמוד	1	מקור ראשון - כותרת	21/10/2016	55611733-1
המרכז הבינתחומי הרצליה פרוץ' אלכס מינ - 84260							

עמיר רפפורט

מחדל המנהרות: כישלון ידוע מראש

ב־2008 כתבתי באתר nrg שצה"ל לא עושה די אל מול איום המערך התת־קרקעי של חמאס ■ הטכנולוגיה לא בהכרח תספק פתרון לבעיה, וגם עריפת ראשים לא תתרום דבר



צילום: אבישג שאר ישוב

הכשל מערכתי, ואין פתרונות קסם. לוחמי צה"ל במנהרות

לגובה, בונה לעומק. רוב עבודת הביניים מתבצעת בימים אלה באופן סמוי מן העין, מתחת לארמה. "מה יש להם לבנות שם? תשאלו את לוחמי חיזבאללה, שהמציאו את "שמוורת הטבע" בלבנון, אותן עמדות תת־קרקעיות נסתרות ובלתי חדירות ששינו את חוקי המשחק בקיץ 2006. זה מה שקורה עכשיו ברחבי הרצועה – מערכים תת־קרקעיים אדירים, בונקי רים, מרתפים ובעיקר רשת אינסופית של מנהרות ותעלות לחימה.

אם הסכם הרגיעה יקרוס וצה"ל יפלוש לעומק הרצועה, המנהרות האלה יאוישו באלפי לוחמים שינסו להסב לכוחות הפולשים אבדות כבדות (...). ברמה הטקטית, ספק אם לצה"ל יהיה פתרון יעיל להתמודדות מול רשת המנהרות שבונה חמאס (...). כשתוכניות חמאס נראות ברורות כל כך, נשאלת השאלה: מה עושה צה"ל? לא מספיק, מתברר.

סיימתי אז את דבריי כך: "נוכח העובדה שברצועת עזה הולכת ומוקמת 'עיר תחתית', היה אפשר לצפות למאמץ אדיר של טובי המוחות במערכת הביטחון. זה לא המצב. "לפעמים נרמה שבעיית המנהרות לא מטרידה איש, כאילו מדובר בבעיה של מדינה אחרת, אומר בתסכול גורם ביטחוני בכיר, "אם נשלם מחיר כבד על שאנחנו לא משקיעים את כל המאמץ צים האפשריים, יגידו שהיה פה מחדל. נכון לעכשיו זה נראה כמו מחדל חמור, שאפשר להצביע עליו מראש".

הדו"ח האלטרנטיבי

המסקנה הברורה מהפרסום ב־2008, שהובא כאן בקיצור נמרץ, היא שכל הפרטים על מערך המנהרות ועל מטורי תיו היו ידועים היטב. מאז הם רק הלכו והצטברו, כולל מיקומן המדויק של חלק מהמנהרות, שהגיע לידי מערכת הביטחון בשלל אמצעי מודיעין.

מה קרה עם המידע הזה בצה"ל אחרי 2008? לא הרבה. המפקדים המעטים שהוטרו באמת מהסכנה התחלפו בתפקידיהם. חלקם השתחררו לאזרחות בגיל צעיר למדי. המפקדים החדשים היו עסוקים, כמיטב התרבות הצה"לית, באיומים מקומיים ומידיים יותר, ולא במה שנתפס כאיום רחוק, שיהיה בעיה של "משמרת" אחרת.

בבוקר שבו יצא מבצע 'צוק איתן' לדרך הפעיל הדמטק"ל תוכנית מבצעית שלא היה קשר בינה ובין לחימה במנהרות. כל הסוגיה לא נכללה בתוכנית. בחטיבת המבצעים דיברו על הפעלת כוחות נוספים שיישלחו לזירת הלחימה במקרה של חדירה – לא יותר מזה.

אחת המחלות הכרוניות החמורות של צה"ל היא זיכרון ארגוני קצר במיוחד. בחילות הצבא ה"ירוק" מתייחסים למפקדים במהירות מסחררת, והידע שנצבר מתפוגג פעמים רבות – או שהוא נלמד מחדש, ודם נוסף נשפך תמורתו. התוצאות של הכשל המובנה הזה נחשפות בכל מערכה מחדש. באופן טבעי, בימי שגרר רבים מהליקויים נרמזים סמויים מן העין.

פרשת מחדל המנהרות ברצועת עזה, שהתעוררה במלוא עוצה ב'צוק איתן', היא דוגמה מובהקת להשלכותיה של המחלה חשוכת המרפא, והיא המשך למחדלים אחרים בעבר.

על רקע המחדל הזה בכירים בדרג הצבאי והמדיני נמצאים בימים אלה בחדרה גדולה מפני דו"ח מבקר המדינה, שחוקר את המידע על איום המנהרות ואת המענה שניתן לו. הדו"ח צפוי להתפרסם בקרוב, ועשרות עורכי דין עסוקים בדרושה עם אנשי משרד מבקר המדינה בניסיון למזער את הפגיעה בשם הטוב של "מרשיהם".

חבל על הזמן ועל המאמץ האדיר. להלן ממצאים פשוטים ואלטרנטיביים שמופיעים בדו"ח שכתבתי על המחדל עוד לפני המבצע. הדברים הבאים עלו לאוויר באתר nrg ב־25 באוקטובר 2008, תחת הכותרת "ההפתעות שיחכו לצה"ל מתחת לקרקע בעזה".

כך נכתב אז: "יש בנייה בעזה. לא רואים אותה, אבל היא בתנופה. אנחנו יודעים את זה רק מהביקוש העצום למלט, כי בשטח אי אפשר לראות לאן כל המלט הזה הולך. ברחבי הרצועה אין כמעט אתרים של בנייה לגובה, וגם מספר המבנים הנמוכים שנמצאים בתהליכי בנייה הוא מועט. לפער הזה יש רק מסקנה אחת: מי שלא בונה

שנחשבים לאיום אסטרטגי. אפילו הטיפול המודיעיני ברקטות קצרות טווח נשאר באחריות המודיעין בפי קוד הדרום.

במישור המבצעי צה"ל כמעט לא התכונן בין 2008 ל־2014 כדי להתמודד עם איום המנהרות. הליחימה במנהרות ב'צוק איתן' הייתה אלתור אחר גדול. קשה להאמין, אבל לכוחות הצבא לא היו תרגולות כיצד להילחם בתוך מנהרות. מאז, אגב, לא מפסיקים לפתח תרגולות כאלה ולהתכונן לכך במתקן אימוני מנהרות מיוחד.

עד 'צוק איתן', עיקר המאמץ נגד המנהרות היה טכנולוגי. למרות מאמץ גדול, עשרות מיזמים למיגור המערך התת־קרקעי נחלו כישלון חרוץ. בשנת 2011 הכריז המנהל לפיתוח אמצעי לחימה ותי שתיות טכנולוגיות במשרד הביטחון (מפא"ת) על מיזם חירום. בשנת 2012 פורסם מכרז בהמשך לאותו מיזם. הטכנולוגיה של המיזם הוזרחה הייתה מבוססת על רעיון שהגה שנים קודם לכן הנשיא המנוח שמעון פרס. המיזם נכשל בשטח. גם אחרי 'צוק איתן', כשהמאמץ הטכנולוגי הוגבר עד לקצה האפשרי, הטכנולוגיה אינה מספקת פתרונות קסם.

היסטריה עכשיו

על רקע החשש מדו"ח מבקר המדינה, ההחלטה להתחיל לבנות גדר בטון תת־קרקעית בין ישראל לעזה, שהתקבלה באחרונה ללא דיון מעמיק ואפילו ללא מכרז, נראית כהתנהלות כמעט היסטורית. גם אם הניסוי המצומצם שיצא לדרך עוד יצליח, המיזם כולו מסתמן כרעיון

לא הגיוני: עלות בנייתה של גדר כזאת באורך של שישים קילומטר רים יכולה להיות מאות מיליארדי שקלים. משך ההקמה יארך שנים ארוכות, ואחרי הכול יתאפשר גם לחצות את הגדר באמצעות ציוד מכני הנדסי. בינתיים המיזם העצום, רץ, ועיקר תשומת הלב נתונה לדו"ח הקרוב של המבקר.

ניסיון העבר למד שדו"ח מבקר המדינה יצביע על דמויות שאחראיות יותר מכול למחדל. אם לא המבקר, אזי התקשורת תבקש לערוף "ראשים". שמותיהם של הרמטכ"ל לשעבר רא"ל בני גנץ, כיום אורח, ושל ראש אגף המודיעין לשעבר אלוף אביב כוכבי, כיום אלוף פיקוד הצפון, כבר עלו בהקשר הזה בתקשורת – וכך גם מאמר של עמוס הראל ב'הארץ' השבוע. כמוכן, במלוא עוצה תתעורר גם השאלה מה ידע או לא ידע הקבינט הביטחוני, ויתנהל על כך ויכוח פוליטי עז.

התמקדות באשמה אישית תהיה, כמוכן, טעות – בדיוק כמו הטעות של ועדת אגרנט אחרי מלחמת יום הכיפורים. בעניין הזה פורסם החודש מחקר מאלף של פרוץ' אלכס מינץ מהמרכז הבינתחומי הרצליה. גם בעיית תפקודו של הקבינט והממשק הלכוי שלו מול הדרג הצבאי עמוקה הרבה יותר מהשאלה שתעלה שוב בהקשר זה: "מה השרים ידעו לגבי איום המנהרות?"

הכשל הוא מערכתי, ומחלת הזיכרון הארגוני הקצר של צה"ל תמשיך לגבות מחירים גם במערכת הבאות. אם קשה להוכיח את זה בדעיבה, הרי שזה ברור לחלוטין מהדברים שנכתבו מראש.